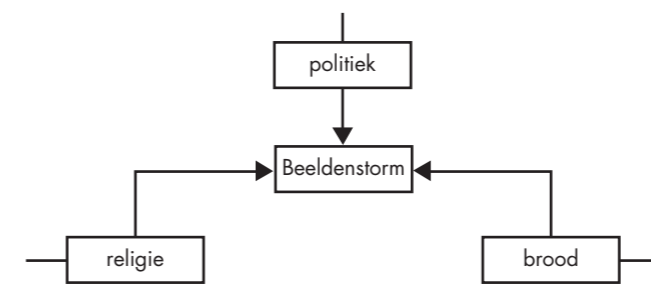

THEMA

DE BEELDENSTORM

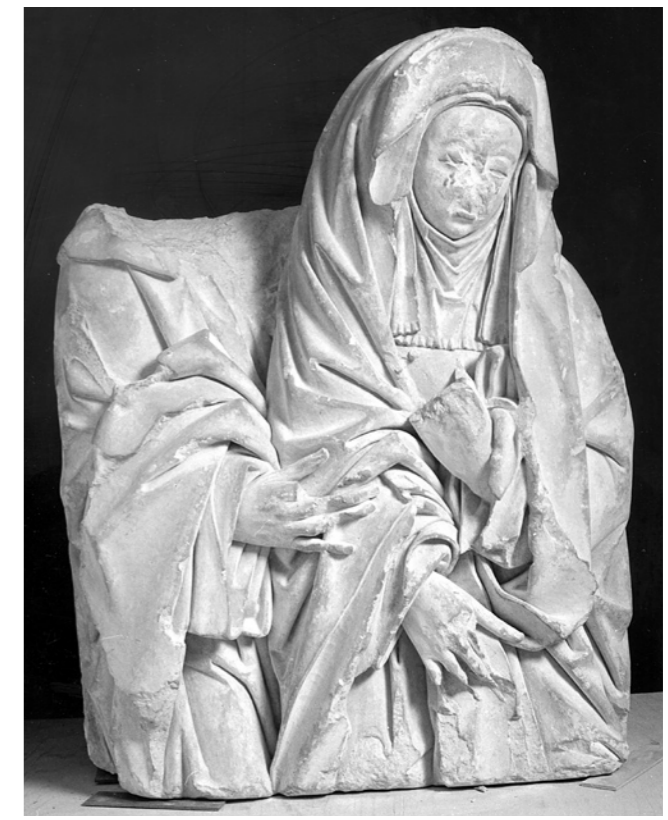
A VERWERKINGSVRAGEN

- Welke gebeurtenissen houden verband met het ontstaan van de Beeldenstorm?
A Alva stelt de Bloedraad (de Raad van Beroerten) in.
B De weersverwachting voor augustus 1566: koud en wisselvallig voor de tijd van het jaar.
C Voedseloproer in Gent en vaststelling door de armen van de graanprijzen.
D Sebastiaan Matte preekt in het open veld.
E Het *Smeekschrift der Edelen* wordt aangeboden.
F Granvelle verlaat het land om zijn moeder te gaan bezoeken.
G In Utrecht stijgen de graanprijzen per mud in vijf jaar tijds van *f* 2,90 tot *f* 5,10; in Arnhem de rogge van *f* 2,40 naar *f* 6,40 per mud.
- Beschrijf in één zin de rol van de volgende personen tijdens de Beeldenstorm.
a Brederode.
b Margaretha van Parma.
c Pieter van der Zoest.
d Berlaymont.
- Hieronder zie je een schematische weergave van de oorzaken van de Beeldenstorm. Neem het schema over en schrijf op de juiste plaatsen welke politieke, economische en religieuze oorzaken er waren. Gebruik zowel de tekst van het thema als de hoofdttekst.

- Bekijk WB bron 1. Waarom past deze bron om meer redenen uitstekend bij een thema over de Beeldenstorm?

BRON 1 Beeld van Maria en Johannes de Doper.

- Waarom waren de leden van de hoge adel, waaronder Willem van Oranje en de graven van Egmond en Horne, bereid de kant van de beeldenstormers te kiezen?
- Bekijk eerst WB bron 2 en dan HB bron 3. Stel dat je stadsbestuurder bent in Leiden. Je krijgt per koerier bericht over de gebeurtenissen in Antwerpen. Wat raad jij jouw medebestuurders aan om te doen met de kerkelijke inboedels en gebouwen in de stad?

BRON 2 *Het Laatste Oordeel* van Lucas van Leyden. Dit grote drieluik hangt tegenwoordig in museum De Lakenhal in Leiden.

- 7 a Beredeneer waarom Margaretha van Parma veel beter in staat was om de verhoudingen in de Nederlanden in te schatten dan Filips II.
- b Hoe kon het dan toch gebeuren dat haar opvattingen niet de doorslag gaven?
- 8 In de aanhef van dit thema is een vergelijking gemaakt met het optreden van de Taliban. Er is één belangrijk verschil tussen de Beeldenstorm en het optreden van de Taliban (afgezien natuurlijk van het verschil in tijd en plaats). Wat is dat volgens jou?
- 9 Lees WB bron 3.
- a Op welke motieven van de beeldenstormers legt Van Vaernewyck volgens jou het meeste nadruk?
- b Vergelijk je antwoord met dat van een klasgenoot. Wat heb je hetzelfde? En waarin verschillen jullie antwoorden?

BRON 3 Marcus van Vaernewyck in zijn ooggetuigenverslag van de gebeurtenissen in Gent in 1566.

De beeldenstormers vernietigden (in het klooster) alles, spaarden zelfs de vrouwenzitplaatsen in de beuken niet en verscheurden ontelbare boeken, zodat de straat vol papier lag. Vanuit de cellen werd zoveel papier in de Leie geworpen, dat het leek alsof er grote sneeuwvlokken in het water vielen. Andere boeken wierpen ze ongescheurd in de Leie, omdat ze te veel werk hadden. De rivier lag vol papier en boeken, die onnoemelijk veel geld hadden gekost.

Het razende gepeupel liep door de cellen en de zolders. Ze braken er stenen potten, de kannen, de glazen en de stoelen, alles werd stukgesmeten. Alle kaarsen vertrappten ze, geen glasraam bleef heel. Op een onbeschrijflijke manier verwoestten ze de kerk. Niets bleef gespaard.

In de refter en bierkelder dronken ze bier uit schotels, bekers en wat ze maar konden vinden, want ze hadden geen drinkgerei meegebracht, zodat ze soms, bij gebrek hun hoeden en bonnetten gebruikten. Heel het klooster was nat, overgoten met bier en andere dranken, die in het gedrang van het volk waren gemorst. In de kelder was het donker. Men deed niet eens de moeite om behoorlijk uit de biervaten te tappen. Overal werd er gemorst, zodat men tot over de enkels in het bier liep. Het geboefte onder hen, echt gespuis, wierp boter tegen de muur en strooide peper, kaneel, saffraan en dergelijke uit op de grond.

- 10 Lees WB bron 4. Vergelijk de redenen die in deze bron worden genoemd met de redenen die in het handboek genoemd worden voor het ontstaan van de Beeldenstorm. Wat heeft volgens jou de doorslag gegeven? Licht je antwoord toe.

BRON 4

Op 24 augustus stuurde gravin Anna om 4 uur 's nachts een bode naar het Maria-Wijngaard klooster, met de boodschap alle waardevolle voorwerpen te verbergen. De beeldenstormers kwamen de volgende dag echter niet opdagen, omdat zij te vermoeid waren. Gravin Anna had de nonnen van het Maria-Wijngaard klooster gewaarschuwd, omdat zij persoonlijk bevriend was met de priores van Maria-Wijngaard. (...) De zusters verwachtten wederom belaagd te worden, maar de beeldenstormers waren moe en hun hamers en bijlen waren te zwaar beschadigd voor een tweede actie. (...) De volgende dag was dan toch het Maria-Wijngaard klooster aan de beurt. Twee burgers hadden de beeldenstormers echter weten over te halen tot concessies; de Beeldenstorm van het klooster zou overdag plaatsvinden, de stormers zouden geen geweer, bijl of hamer meenemen, en de kreet 'viva de geusen!' zou achterwege blijven. De reden dat er concessies gedaan werden, is dat Maria-Wijngaard binnen de stadswallen lag, in het gebied waar het stadsbestuur bevoegdheid had om maatregelen te nemen. Bovendien hadden enkele beeldenstormers verwanten onder de nonnen.

- 11 Filips II zendt zijn antwoord op het *Smeekschrift der Edelen* op 31 juli 1566 naar Brussel, waar het op 12 augustus arriveerde. Hij beloofde de inquisitie op te heffen, maar de bisschoppen bleven vrij hun rechtspraak uit te oefenen. De plakaten zouden vervangen worden, mits de katholieke godsdienst en het koninklijk gezag geen gevaar liepen. In een notariële akte had Filips II laten vastleggen dat deze toezeggingen hem afgeperst waren en dus niet verbindend konden zijn. Verder zond hij Margaretha veel geld met de opdracht daar soldaten van in te huren. Welke handelwijze zou Margaretha volgens jou het beste kunnen volgen volgens Filips II? Licht je antwoord toe.
- 12 Lees nog eens paragraaf 5.1. Weerleg of bevestig de stelling dat de Beeldenstorm niet past in een groter geheel van strijd tussen vorst en onderdaan over de uitoefening van de godsdienst.

B THEMAOPDRACHT

Wie waren zij?

In het handboek heb je over de Beeldenstorm kunnen lezen dat het ontstaan en verloop van de gebeurtenissen in de lente en zomer van 1566 op verschillende manieren verklaard worden. Ging het om herstel van oude vrijheden? Om het kunnen uitoefenen van de eigen godsdienst of was het de beeldenstormers misschien te doen om de rijkdommen van de katholieke kerk? En golden deze redenen overal in de Nederlanden in dezelfde mate? Aan de hand van het voorbeeld van de gebeurtenissen in Amsterdam onderzoek je wie eigenlijk de deelnemers waren aan de Beeldenstorm. Waren ze rijk? Of streng gelovig? Of juist arm en gematigd? Wie gaven er leiding, wie liepen er mee? Hieronder gaan we in op de gebeurtenissen in Amsterdam.

Tijdgenoten meldden dat het 'grauw' was, of 'gespuis'. Soms worden ook vreemdelingen aangewezen als deelnemers aan de Beeldenstorm. Bijvoorbeeld bij de plundering van een klooster zou dat gebeurd zijn door 'onbekent vrent volck'. En bij de beeldenstorm van de Oude Kerk van Amsterdam hebben we een ooggetuige: Laurens Jacobszoon Reael. Hij schrijft 'datter een groote menichte van alle nacy versamelt waren, doch meest Oosterlingen, die doen veel in de stad waren'. Een ander hield vreemde zeelieden verantwoordelijk, omdat juist op dat moment er nogal wat schepen voor Amsterdam lagen. Weer anderen meldden nadrukkelijk dat in de Oude Kerk jongens met stenen naar het altaar gooiden. Er zijn in ieder geval ook vier gegoede burgers bij betrokken. Dat waren de al genoemde Laurens, Vranck de Wael, Cornelis Janszoon Coster en Reinier Cant. Maar op het moment dat de storm opstak, verlieten zij de kerk om voor het stadhuis hun aanwezigheid te laten zien. Zo wilden zij duidelijk maken dat zij aan de storm part noch deel hadden. Lange Weyn, dochter van een notaris, gooide haar pantoffel naar een Mariabeeld. Daarvoor werd zij samen met haar dienstbode Tryn Hendricksdochter door Alva in een met water gevuld wijvat verdronken.

Op het moment dat de schout arriveerde met veertig hellebaardiers om de stormers uiteen te jagen, werd een meisje onder de voet gelopen en doodgedrukt. Het moeten er dan toch heel wat zijn geweest. De schout lukte het overigens niet de kerk te ontruimen.

Maar niet alleen wat zeelui of baldadige jongens waren erbij betrokken. Ook ambachtslieden die protesteerden tegen het verwijderen van de kostbaarheden uit de kerken, geschonken door de gilden waarvan zij lid waren, namen deel. Het lijkt erop dat een aanzienlijk deel van de Amsterdamse bevolking bij de gebeurtenissen betrokken was.

We weten iets meer over de achtergronden van de stormers door de lijsten die op basis van de vonnissen door de Raad van Beroerten zijn opgesteld. Maar deze vonnissen werden alleen al uitgesproken op grond van de beschuldiging, niet op grond van bewezen feiten. Ook het verslag van de gebeurtenissen dat door de burgemeesters is opgesteld, is onbetrouwbaar. Daarin wijzen zij personen aan met

naam en toenaam die aanwezig waren bij de plundering van de Oude Kerk. Maar het verslag is pas ruim een jaar na de gebeurtenissen opgesteld.

Opdracht

- Bekijk WB bron 5 t/m 7. Voor welke van de drie verklaringenmodellen voor het ontstaan van de Beeldenstorm vind je in deze bronnen een weerlegging dan wel ondersteuning? Licht je antwoord toe.
- Formuleer zelf een nieuwe hypothese die je zou willen onderzoeken.
- Wat voor soorten bronnen zou je willen raadplegen om je hypothese te onderbouwen? Hiervoor heb je al een paar soorten bronnen aangereikt gekregen, maar welke zou je nog meer willen inzien of bekijken?

Bronnen

De volgende gegevens zijn ontleend aan het werk van de historicus Henk van Nierop. Hij maakte bij zijn werk onder andere gebruik van de vonnissen van de Raad van Beroerten.

BRON 5 Personen die zijn veroordeeld door Alva's Bloedraad.

ADRIAEN LENAERTSZ	TIMMERMAN, KOSTER EN DOODGRAVER VOOR DE GEREFORMEERDEN	VERBANNEN
ADRIAEN PAEUW	GRAANKOOPMAN	VERBANNEN
ANTHONIS DE BACKER	BAKKER	VERBANNEN
DAVID BARENDZ	GOUDSMID	VERBANNEN
DIRK GHERRITZ PRAET	KORENDRAGER	VERBANNEN
DYUFF JANSZDR QUINTINGH	WEDUWE	VERBANNEN
EGBERT MEYNERTSZ	HUIDENKOPER	DOODSTRAF
FLORIS RODENBURGCH	VERVER	VERBANNEN
Gael de Metselaer	METSELAAR	VERBANNEN
HEYNRICK BOELENZ	LAKENKOPMAN	VERBANNEN
JACOB DIRCXZ	SCHILDER	VERBANNEN

BRON 6 Beroepen van 143 veroordeelde personen.

	AANTAL	PERCENTAGE
AMBACHTEN	47	33%
INDUSTRIE	12	8%
HANDEL EN VERKEER	69	48%
SCHEEPVAART	4	3%
OVERIG	11	8%
TOTAAL	143	100%